

חיבטים לשוניים בפרשת כי-תשא פד

דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת כי-תשא והפטרות מלכים ובראשון של ויקהל

ל יב וְלֹא-יְהִי בָהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אַתֶּם: יש להחיש את קריאת התיבה נֶגֶף להסמיכה לקודמתה: וְלֹא-יְהִי בָהֶם נֶגֶף - בַּפֶּקֶד אַתֶּם

ל טו וְהִדֵּל לָא ... לְתַת אֶת-תְּרוּמַת: יש להקפיד על הפרדת התיבות

ל יח לְרַחֲצָה: הר"ש בקמץ קטן

ל כג מֶר-דְּרוֹר: המ"ם בקמץ קטן.

וְקִנְמָן: המ"ם הראשונה בקמץ קטן, הנו"ן בשוא נע עקב הדגש. יש לשים לב לחלוקת הטעמים מרכא-טפחא, אורך התיבות קצת מקשה על הקריאה, ועם זאת, יש להפריד בין מ"ם של בְּשֵׁם למ"ם של התיבה הבאה מַחְצִיתוּ

לא ב בֶן-אוֹרֵי: במלרע

לא ג וְאַמְלֵא אֹתוֹ: להיזהר מהפסוק המקביל בהמשך הספר

לא יח עליית שני

לה לא: וַיִּמְלֵא אֹתוֹ

לא ד לְחָשֵׁב מַחְשָׁבַת: הח"ת הראשונה בשווא נח והשנייה בחטף

לא ה לְמִלְאָת: יש לקרא כאילו כתוב 'לְמִלּוֹת'

לא יד מְחַלְלֵיהָ: הלמ"ד הראשונה בשווא נע' אין לחוש לאותם ספרים בהם סומן חטף פתח

לא טו יַעֲשֶׂה: העמדה קלה ביו"ד שלא יישמע יַעֲשֶׂה

לא יז שָׁבַת: הב"ת לא דגושה! פועל לשבות, גוף שלישי זכר בזמן עבר, בשונה משם היום 'שבת' בדגש חזק בב"ת: שָׁבַת

לא יח בְּאַצְבָּע: מלרע

לב א מָה-הָיָה: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

לב ד וַיִּצָּר: מלעיל

לב ח הַעֲלִיתָ:

הלמ"ד בצירי בניגוד להמשך לג א: הַעֲלִיתָ הלמ"ד בחירק

לב י הַנִּיחָה לִּי: דגש חזק בנ"ן, מלשון להניח (לעזוב) ולא לנוח, ובלמ"ד דגש מדין אתי מרחיק. וַיִּחַר-אַפִּי: וא"ו החיבור בשווא נע, לא בפתח כי אז משנה משמעות. וַאֲעֲשֶׂה: העמדה באל"ף למנוע הבלעת הע"ן שלאחריה

לב יא לְמָה: ללא דגש במ"ם ובמלרע עקב הסמיכות לאל"ף של שם ה' הבא אחריה

¹ במקרה זה הגעיה שבח"ת יש בה כדי להניע את השווא שבלמ"ד, בעדות שבכתר ארם צובא (וגם בלנינגרד) אין כאן חטף פתח.

לב יב לְמָהּ: במלעיל² ומ"ם דגושה. בְּהִרְיָם: העמדה בב"ת להבליט את הסגול המורה על מיודע לעומת
 האפשרות השנייה: בהרים, שאז לא מיודע. וְלִכְלֹתָם: לפי תוכנת הכתר, הדרבן (הקדמא המשמשת כטעם
 משנה) מעל הו"ו השרוקה³
 לב יד וַיִּנְחָם: במלעיל
 לב יח עֲנֹת - עֲנֹת - עֲנֹת: שתי הפעמים הראשונות העי"ן חטופה מלשון לְעֹת, כלומר לקרוא
 בקול. בפעם השלישית העי"ן בפתח ודגש חזק בנו"ן, מלשון ענוי
 לב כב אֶל-יָחַר אָף: טעם ביו"ד
 לב כג וַיִּאֲמְרוּ לֵי: טעם נסוג אחור ליו"ד. מָה-הָיָה לוֹ: טעם נסוג אחור לה"א
 לב כד הַתְּפָרְקוּ: הטעם בר"ש מלעיל
 לב לא אֲנָא: הטעם בנו"ן עם העמדה באל"ף
 לב לג חָטָא-לֵי: העמדה בחי"ת מפני הגעיה שם
 לג א הַעֲלִיתָ: הלמ"ד בחירק
 לג ג אָתָה: אל"ף בפתח מלעיל
 לג ד וְלֹא-שָׁתוּ: במלעיל! הקורא במלרע משבש את המשמעות ללשון שתייה
 לג ה אַעֲלֶה ... אַעֲשֶׂה-לָךְ: העמדה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן שלאחריה
 לג ז וְקָרָא לוֹ: טעם נסוג אחור לקר"ף
 לג ח-ט הָאֵלֶּה: טעם סו"פ באל"ף
 לג יא בֶן-נֹזֵעַ: להפריד בין הנונ"ים שבין התיבה הראשונה לשנייה ובין השנייה לשלישית
 לג יב עליית שלישי
 הגֵּל: הטעם בה"א מלעיל
 לג יד וַהֲנַחְתִּי: הו"ו בפתח ולא בשוא והה"א בחטף-פתח ולא בפתח
 לג טז הָלוֹא בְּלִכְתָּךְ עֲמָנוּ: טעם טפחא בתיבה הָלוֹא
 לג יז עליית רביעי
 לג יט וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ: הפסקה עיקרית אחרי תיבת ה', בגלל המשקל המוזיקאלי של הטעם
 תביר עלול להישמע כאילו כתוב וְקָרָאתִי בְשֵׁם - ה' לְפָנֶיךָ. על מנת למנוע זאת, יש להחיש את
 קריאת שם ה' ולהסמיכו לתיבה בְשֵׁם: וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' - לְפָנֶיךָ
 לד א עליית חמישי
 לד ב וְהִיָּה: הה"א הראשונה בשווא נח
 לד ה בְּעֵנָן: העמדה בב"ת להבליט את צורת המיודע.

² התלישא אינה מורה על מקום הטעמה! והוספה תלישא נוספת על הלמ"ד "ליתר בטחון"
³ עפ"י תורה קדומה הדרבן מעל הכ"ף, כך הוא לפי כל התיגאן. אין זה משנה את ניגון המילה.
⁴ אין להטעים בשום פנים ואופן את הלמ"ד כפי שמוצע בתיקון 'איש מצליח' וגם לא את הה"א (הטעם בלמ"ד הוא זיוף, המטעים את הה"א משבש כי אין טעם בחטף, אבל עדיף שיבוש מזיוף!)

וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבה בְשֵׁם והב"ת רפה⁵

לד ט ולחֲטָאֲתָנוּ: הטי"ת קמוצה לשון יחיד (לא בחולם)

לד י עליית ששי

כִּי-גֹרָא הוּא: תיבת גֹרָא במלרע, אין טעם נסוג אחור לנו"ן

לד יא שְׁמֵר-לֵךְ: המ"ם בקמץ קטן

לד יב הַשְׁמֵר: במלעיל

לד יג תַּחֲצוֹן תְּשַׁבְּרוּן תְּכַרְתוּן: כולם במלרע

לד יד קָנָא: יש להדגיש את הנו"ן בדגש חזק שלא יישמע מלשון קניין: קָנָה

לד כא בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר: הב"ת הראשונה בסגול ויש לקרוא אותה בהעמדה קלה להדגשת הלשון המורה על מיודע, הב"ת השנייה בפתח

לד כז עליית שביעי

לד ל וַיִּירָא: היו"ד בחירק מלא והר"ש אחריה בשווא נע, לשון יראה ולא ראייה

לד לג מפטיר

לד לד וּבְבֹא: הב"ת בשווא נח על אף הקושי

הפטרת כי תישא מלכים א יח א-לט:

ב וְהָרַעַב חֶזֶק: במרכא טיפחא ולא להיפך

ד אֵת נְבִיאֵי ה': טעם טפחא בתיבת אֵת

ה מַעֲיָנִי: עי"ן ראשונה בשווא נח כדין כל שני שוואים רצופים⁶. לַעֲבֹר-בָּהּ: בי"ת ראשונה בקמץ קטן

ח אָנִי: במלעיל ואל"ף בקמץ.

י לְבַקֶּשׁךָ: הקו"ף בסגול ובמלרע. כִּי לֹא יִמְצָאָכָה: טעם טפחא בתיבת כִּי

יח בַּעֲזָבְכֶם: הזי"ן בקמץ קטן

כא הַסְּעִפִים: הפ"א מודגשת בדגש חזק. וְלֹא-עָנּוּ הָעַם אֹתוֹ דְבַר: יש להחיש את קריאת התיבה אֹתוֹ להסמיכה לקודמתה ובכך להימנע משיבוש משמעות הכתוב⁷.

כב אַרְבַּע-מְאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ: טעם טפחא בתיבת וַחֲמִשִּׁים

כג וַיִּתְּנוּ-לָנוּ... וַיִּבְחָרוּ... וַיִּשְׁלִמוּ: הוא"ו בראש התיבות בשווא נע, וא"ו החיבור לפני לשון עתיד

כז כִּי שִׁיחַ : כִּי במונח ואינו מוקף

⁵ להבדיל מאברהם אבינו בבראשית יב ח: וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה'. דהיינו, הקב"ה קרא בשם - ה' (מקיים את דברו: וַיִּקְרָאֵתִי בְשֵׁם ה' לְפָנַי לְעִיל לַג יט)

⁶ להבדיל מישעיה יב ג וּשְׁאַבְתֶּם-מִים בְּשִׁשָּׁן מִפְּעִי הַיְשׁוּעָה: העי"ן בפתח.

⁷ לקוראים בטעמים אשכנזים, טעם תביר נשמע כמפסיק יותר חזק מהטפחא הבא אחריו ולכן, זה עלול להישמע כאילו כתוב וְלֹא-עָנּוּ הָעַם - אֹתוֹ דְבַר דהיינו, ענו, אבל משהו אחר... ואין כן כוונת הכתוב

כח וַיִּתְגַּדְדוּ: דליית ראשונה בשווא נע ולא בחטף. עַד-שֶׁפָּדָה-דָּם: הפ"א בקמץ קטן

לו אֱלֹהֵי אַבְרָהָם: אֱלֹהֵי: בפשטא ולא במהפך

לז וַיִּדְעוּ: וא"ו החיבור בשווא נע

ראשון של ויקהל:

יש לשים לב לשינויים קלים בהשוואה לפסוקים מקבילים בפרשת תרומה (כמו תוספת וי"ו החיבור)

ב תַּעֲשֶׂה: העמדה קלה בת"ו תדגיש את הצירי שלא יישמע כמו פתח

ד שני במנחת שבת

ה יְבִיאָהּ: קריאת הה"א בקמץ, אין כאן "קמץ גנובה"

ז מְאָדְמִים: האל"ף בקמץ קטן

ברשימת כלי המשכן יש לשים לב להפרדת בין תיבות המסתיימות ומתחילות בוא"ו, כגון אֶת-עַמְדָיו

וְאֶת-אֲדָנָיו

התיבה 'את' תנוקד בצירי אם היא באה בטעם מפסיק או משרת, ובסגול רק במילים מוקפות, כלומר כש'את' מוקפת למילה שאחריה.

יא שלישי במנחת שבת

כ וַיִּצְאוּ: הטעמה משנית של מרכא ביו"ד

הרב יצחק זילברשטיין נר"ו. הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְחֵדֵל לֹא יִמְעִיט מִמְחֻצֵית הַשְּׁקָל לִתֵּת אֶת תְּרוּמַת יְיָ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם. נשאלתי מביהכ"נ שערכו מגבית לבניית מבנה קבע לביהכ"נ הקהילתי, ובא נדיב גדול מחברי הקהילה ורצה לתרום סכום גדול ונכבד ולהשלים את החסר, אך היו שהתנגדו משום שהכירו באפיו של הנדיב שמקיים בעצמו מה דאמרי אינשי 'בעל המאה הוא בעל הדעה', ואינם רוצים שהנדיב הנ"ל יקבע ויחליט בענייני ביהכ"נ בגלל תרומתו הכפולה והמכופלת מכולם, וטוענים שבהמשך הזמן ייאסף הסכום הנדרש כולו גם בלי תרומת הנדיב. והנה מצאנו בדעת זקנים כאן שביאר מדוע גם עשיר מביא רק מחצית השקל ולא מרבה: '...דבר אחר, שלא יוכל העשיר לומר חלקי גדול במקדש יותר ממך, ומקורו ממדרש אגדה. ואולי גם כאן נימא שיתן העשיר רק שווה בשווה ולא יותר מאחרים, כדי שלא יאמר שיש לו חלק גדול משל אחרים, ויביע דעתו על כל דבר ודבר. אמנם נראה דשאני מלאכת המשכן שהקב"ה צוה על כך והוא ישלים כל מה שיחסר, אבל כאן ודאי שיש לקבל ממנו התרומה, כיון שביהכ"נ נצרך לזה ומנא לן שישגו בהמשך את הכסף, וידאגו לסדר ולקבוע שכל ענייני ביהכ"נ יוכרעו ע"פ רב הקהילה, ותו לא מידי, ודו"ק.

ל לב אבני נזר. הסך את הקטן בשמן המשחה. [א"ה. קטע למדני לא כל כך דקדוקי] באיסור סיכה בשמן המשחה כתיב 'עַל בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ'. והגמ' (כריתות ו:): יליף מזה שהסך גוי פטור, דכל מי שמוזהר שלא יסוך לא לעצמו ולא לאחרים, מצווה אחר עליו שלא לסוכו. וכתב האבני נזר (יו"ד סי' ש"ב אות ז') דגם הסך את הקטן פטור מהאי טעמא, דהיות וקטן אינו מוזהר שלא לסוך, ה"ה אין אחרים מוזהרים שלא לסוכו, דומיא דהסך את הגוי שפטור. והוסף (סימן ש"ג אות ט') וז"ל: דאין לומר דאסור למשוך קטן משום דאסור להאכיל לקטן דבר האסור, דזה אינו, דליכא איסור בשמן המשחה בניסך (-בקטן שסכין אותו) אלא בהסך אותו, עכ"ל.

אבל המקור חיים (כריתות שם) כתב, דקטן כיון דאתי לכלל חיוב כשיגדיל, מקרי ישנו בסך⁸. אמנם האבנ"ז כתב דנחלקו בזה התוס' והרא"ש אם קטן מיקרי משום כך ישנו בסך, דהנה אמרו בנזיר (דף נז:) דרב הונא סובר דהמקיף את הקטן חייב, ורב אדא בר אהבא אמר דפטור, משום ד'לא תקפו' (ויקרא י"ב, כו) אחד המקיף ואחד הניקף במשמע, ואיתקש מקיף לניקף, כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב, והאי קטן הואיל והוא גופיה לאו בר עונשין הוא דמיחייב, מקיף נמי לא מיחייב.

וכתבו התוס' (שם ד"ה ורב אדא), דנקטינן כרב הונא דהמקיף את הקטן חייב, וסברתו דלא מקישים מקיף לניקף, ולכן אע"ג דקטן אינו באיסור הקפת הראש, מ"מ מי שמקיף אותו חייב, דדוחק לומר דגם רב הונא מקיף לניקף אלא דסובר דקטן נחשב דמוזהר על הקפת הראש היות ואתי לכלל חיוב, עכ"ד. אך בנימוקי יוסף (מכות דף ד. מדפי הרי"ף) הביא דעת הרא"ש דנקט דסברת רב הונא דהמקיף את הקטן חייב הואיל ואתי לכלל חיוב לכשיגדיל, עכ"ד. וכתב האבנ"ז נזר (סימן ש"ב אות ח'), דנפ"מ במחלוקתם לגבי הסך את הקטן, דאם סובר רב הונא דלא מקישים מקיף לניקף, א"כ בסיכת שמן המשחה דילפינן דהסך חייב רק אם סך את מי שמוזהר על הסיכה, יהיה הדין דסך את הקטן פטור. אך אם סברת רב הונא דקטן נחשב בר חיובא לכשיגדיל, ה"ה באיסור סיכה נחשב בר חיובא, והסך את הקטן חייב.

וז"ל: לכאורה במקיף את הקטן קי"ל כר"ה בנזיר דמחייב, ודלא כרב אדא בר אהבה דמקיף מקיף לניקף, ודעת הרא"ש דמקיף את הגוי או את האשה אף רב הונא מודה דפטור, ודוקא קטן דאתיא לכלל מצות מחייב. וא"כ גבי סיכה אף דבגוי פטור משום דלא אתי לכלל מצות, אבל הסך את הקטן חייב. מיהו הנמוקי"י הביא דעת יש מסתפקים גם בגוי, ולדידהו דלא מחלקים בין גוי לקטן, דלרב אדא בר אהבה דמקיף לניקף הדין בשניהם שוה, ורב הונא לא ס"ל כלל להקיש מקיף לניקף, אף בגוי מחייב. אבל בסיכה דלכ"ע כל שאינו בסך אינו בכל יסך ובגוי פטור, הוא הדין בקטן נמי פטור.

לא יח זרע שמשון. ויתן אל משה פכלתו וגו'. וגו'. במדרש כאן: נאה היה לאבותינו לומר נעשה ונשמע, שמא היה נאה לומר 'אלה אלהיך ישראל', ע"כ. ואינו מובן מה בא המדרש לומר בזה, והלא פשוט שאמירת נעשה ונשמע' היה דבר נאה, ואילו 'אלה אלהיך ישראל' אינו נאה. ויש לפרש, שאע"פ שבפשטות נעשה ונשמע' הוא דבר נאה ביותר, מ"מ היה אפשר לומר שמכיון שאמרו (בבלי קידושין לא א ועוד) 'גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה', משום שמי שמצווה יותר קשה לו לקיים את המצווה מחמת יצרו שתוקפו. וממילא היה אפשר לומר שישראל בדוקא הקדימו לומר נעשה לפני נשמע, וכוונתם היתה לומר שרוצים הם לעשות קודם שיצטוו בזמן שאין יצרם תקיף, ולא יצטרכו לטרוח כל כך בקיום המצוות. ואם אכן כך היתה

⁸ והקשה עליו בתועפת ראם (סימן ר"פ אות ד') וז"ל: מאי שנא מהא דאמרו בגיטין (דף מה): דקטן פסול לכתוב סת"ם כיון דאינו מצווה בקשירה לכן אינו כשר לכתובה, דרק מי שישנו בקשירה ישנו בכתובה, ולא אמרינן דקטן חשיב "ישנו בקשירה" משום דאתי לכלל קשירה כשיגדיל. וא"כ הכי נמי קטן אינו מיקרי "ישנו בסך" אע"ג דאתי לכלל חיוב, וא"כ אין אחרים מצווין עליו שלא יסיכוהו, עכ"ל. ומדברי הצפנת פענח (סימן קל"ד) נראה דנתכוון לתרץ קושיתו, וז"ל: בכריתות ממעטינן גויים ומתים מן שמן המשחה דפטור, ואיך יהיה הדין גבי קטן, וי"ל דמבואר שם דשמן המשחה גם לאחר שהוא על הגוף יש עליו שם של שמן המשחה לענין חיוב, וא"כ הוא דבר הנמשח, ולכך הפטור בקטן הוי רק דליכא עליו גדר אזהרה, ולא פטור ממש, דאם הגדיל ועדיין השמן עליו יש עליו חיוב לכך לא אימעט, עכ"ל. וכוונתו, דשאני שמן המשחה מכתובת סת"ם, דבכתובת סת"ם כיון דבשעת כתיבתו פטור הוא ממצות תפילין, לא יועיל מה שיבוא אח"כ לכלל חיוב, דסו"ס עדיין לא הגיע לכלל חיוב. אבל שמן המשחה דכתבו התוס' (כריתות ז. ד"ה מנין) דלא אמרינן דלאחר המשיחה כבר נעשית מצותו, משום דיש קיום מצוה גם אחר מעשה המשיחה בזה שהשמן מונח על ראשו, וכלשון הכתוב "שמן משחת אלהיו עליו" (ויקרא כא, יב), דלא נעשית מצותו עד שיתייבש השמן, ע"ש. א"כ אם עדיין לא נתייבש השמן ונעשה גדול, הרי יתחייב עליו אם יסוך ממנו על בשרו, הלכך מקרי "ישנו בסך". ואבל הפנים יפות (בפרשתנו) כתב, דרק במשיחה של מצוה אמרינן דלא נתחלל שמן המשחה אחר המשיחה, אבל בסיכת איסור על הדיוט שפיר נתחלל קדושת שמן המשחה.

כוונתם אין זה דבר יפה כל כך, שהרי מראים בכך שאין דעתם לטרוח עבור המצוות. וכן מה שאמרו בחטא העגל 'אלה אלהיך ישראל' ג"כ אפשר לומר שכוונתם היתה לטובה, שהרי במתן תורה כתוב 'חרות על ה'לחתי', ואמרו חז"ל (בבלי עירובין נד א) חירות ממלאך המות ומיצר הרע והיינו דבעת שקבלו את התורה נעקר יצה"ר מלבם, וכשעשו את העגל חזר יצה"ר למקומו. וממילא קיום המצוות שאחר חטא העגל יש בהם חשיבות יתר, לפי שהם ביתר טורח ועמל. והיה אפשר לומר דכל כוונתם של בני ישראל בחטא העגל היתה כדי להחזיר את יצה"ר בכדי שיוכלו להוסיף טורח במצוות, וא"כ נמצא עשיית העגל מעשה נאה לבני ישראל. ולכן הוצרך המדרש לומר שזה אינו, אלא נאה היה לאבותינו לומר 'עשה ונשמע', ולא היה נאה לומר 'אלה אלהיך ישראל', כי כוונתם היתה לטובה במה שאמרו 'עשה ונשמע', והיינו שמוכנים לקבל את כל מה שיצווה ה', ובלי תנאים כמו שעשו האומות, ואילו מה שאמרו 'אלה אלהיך ישראל' אינו נאה, כי אכן כוונתם היתה לחטא ולרעה.

לב יא לב העברי. ויחל משה. תפילת משה רבינו כאן היא על אורך הגלות האחרון הזה, דאמרו רז"ל (בבלי סוטה יג ב) משה לא מת אלא עדיין עומד ומשמש, וגדולים צדיקים במיתתם ועדיין עומדים ומצלאין על עמו ישראל. וזה שאמר משה רבינו 'למה ה' יחרה אפך בעמך' בדור אחרון הזה, אשר אין חוזה מופת, כי נשכחנו כמת מלב, אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה, באותות ומופתים ועתה אין מנהל ואין אות ומופת באורך הגלות הזה. 'למה יאמרו מצרים' היינו הסט"א 'לאמר ברעה הוציאם', כל יציאת מצרים לקבל תורה היה רק כדי להרוג אותם בהרים, כי ע"י כך "שגגת תלמוד עולה זדון" (אבות ד' יג), והם עניים מרודים אשר אינם יכולים לקיים אפילו מצוות בני נח להנצל מאבק גזל ואונאה, לבסוף נתן להם גם התורה אשר לא יכלו לקיים אותה מרוב עניים, ובגלות המר ויתעברו בגוים (תהלים קו, לה) לענותם וכדי זוללותם מעל פני האדמה. והתפלל משה רבינו 'שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך', וכמו שאמרו (סוכה נ"ב ב) ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם ואלו הן גלות וכו' ויצה"ר דכתיב ויאמר הרעה' (מיכה ד, ו), ע"ש. ועניות עולה על כולם, ואמרו (ב"ב קפ"ו א וברשב"ם) שהוא מכריע נ' מכות של מצרים וזה. 'על הרעה', היינו העניות, אשר עשית לעמך, היינו עונש העניות דנגזר בשביל חטא העגל (כדאיאת תנדב"א זוטא פ"ד), דעונש זה מכריע את אשר עשית למצרים כמה וכמה. ולבסוף זינחם ה' על הרעה, לשוב מן חרון אף, וכגמ' סוכה הנ"ל.

ערב רב. עיין בזוה"ק (בראשית כח:) שמביא איך הזהיר הקב"ה למשה שלא לקבל את הערב רב שאמר לו הקב"ה 'מגזעא בישא אנון תסתמר מנייהו' (תרגום: השמר מפניהם מגזע הרע ההוא) משה בגינייהו אתתרך מאתריה, ולא זכה למיעל בארעא דישראל. (תרגום: ומשה נגרש ממקומו מחמת הערב רב, כי לא נשמר מהם כמו שהזהיר אותו הקב"ה, ומשום זה לא זכה ליכנס לארץ ישראל, ונקבר בחו"ל). וכן בזוה"ק (תשא קצ"א:) אמר ליה קב"ה לא תקבל לון.

והנה מעולם לבי היה דוי, וכי סלק"ד שע"י צדיק זה יצא תקלה כזו תקלה לדורות שקיבל הע"ר ר"ל. והרהרתי דאולי כמה נשמות גדולות כנשמת דר"ע שהיה בן גרים נתברר מהם. ואעפ"כ לא נחה דעתי, עד שנתן לי ה' בדעתי בשעה שאמרתי בש"ק 'ישמח משה', כי טעמו של משה היה כי ידע שעדיין לא מתוקן ישראל בשלימות, וכדי לעשות הבירור בשלימות, לכן קיבל הערב רב כדי שידבק צד הרע שיש עוד בישראל בהם, וישראל יקחו הטוב של אלו האומות. ועוד דבשביל אהבת ישראל קיבל הערב רב, דבזה כל חטא של ישראל יתלו בערב רב, ובזה יסתלק כל מיני קטרוג מישראל, ולכן לא מחה כל כך הקב"ה.

לא יח ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בְּתַר סִינֵי שְׁנֵי לְחַת הָעֵדֻת רש"י. אין מוקדם ומאוחר בתורה (ראש פסחים ו, ב). מעשה העגל קדם לצינוי מלכאכת המשכן ימים רבים (ראש תנח"ך כי תשא לא), שהרי כשעשה עשר בתמוז נשתזרו הלוחות, וציוס הכפורים נתלכ הקדוש צרוך הוא לישראל,

ולמחרת התחילו צנזצת המשכן, והוקס בלחוד צניסן (כראה סמ' מ,יז). יש חומשים שנלוו לפירושו רש"י הערות בסוגריים. רוב ככל ההוספות האלה הן הערות סרק. דוגמה להערה כזו כאן. (צ"ע טובא, דילמא הכל כסדר, וצווי הקב"ה למשה היה בארבעים ימים הראשונים, טרם עשותם העגל, וקודם רדתו מההר עשו העגל, ומשה לא הגיד לישראל צווי המשכן עד למחרת יום הכפורים, שהיו ישראל מרוצים להקב"ה, וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל, אשר על כן בצווי הקב"ה כתיב מאת כל איש (שמות כה. ב), דהיינו גם ערב רב, כמו שדרשו רבותינו ז"ל, איש איש, מלמד וכו', ומשה בציווי אמר לישראל, קחו מאתכם (שמות לה. ה) ד"יקא, ולא מערב רב, לפי שהם גרמו בנזקין וק"ל):

לשון הזוהר בתרגום. ובוא ראה מה כתוב בראשונה, מאת כל איש אשר ידבנו לבו, להכליל את כלם, משום שרצה הקדוש ברוך הוא לעשות את מעשה המשכן מכל האנשים, במח וקלפה. ומשום שהיו אותם ערב רב עמהם, נאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו, להכלילם בין ישראל, שהם מח, וכלם הצטוו.

אחר כך סטה כל מין למינו, ובאו אותם ערב רב ועשו את העגל, וסטו אחריהם אותם שמתו וגרמו לישראל מות והרג. אמר הקדוש ברוך הוא, מכאן והלאה מעשה המשכן לא יהיה אלא רק מצדם של ישראל לבדם. מיד – ויקהל משה את כל עדת ישראל וגו'. וכתוב אחריו, קחו מאתכם תרומה לה'. מאתכם ודאי, ולא בראשונה שכתוב מאת כל איש אשר ידבנו לבו. ויקהל משה וגו'. מאיזה מקום הקהיל אותם? אלא משום שהיו אותם ערב רב ביניהם, הצטרף משה לכנסם וליחדם מביניהם.

לפי הזוהר עוד לפני מעשה העגל נצטוו להביא את תרומת המשכן. אבל גם לפי הזוהר בפועל מרע"ה ציוה את ישראל על המשכן רק למחרת יום הכיפורים הערת הזוהר היא שלולא העגל היו מצטווים על המשכן לפני כן, וגם הערב-רב היו משתתפים בו.

לד א בן לאשרי. פסל לך. יש לפרש על פי אומרם ז"ל ובבלי ע"ז ד בן דלא היו ישראל ראויים לאותו מעשה של חטא העגל, אלא להורות תשובה לרבים, דהנה חילוק בין פסל' (העגל) לפסל' בכמה דברים, כי נקודות שני סגול שב'פסל' גימטריה ששים, ודכל נקודה שבסגול עולה יז, ושוא וקמץ שב'פסל' גימטריה ל"ו, ודשני נקודות של שוא עולה עשרים, וקמץ עולה ט"ז, ונקודת הקמץ עולה י, ויש בו קו כעין ו' שמספרו ששה. וההסבר בזה, שמשה רבינו בתפלתו הצליח להמתיק הכ"ד בתי דינין של מעלה, ונעשה מ'פסל' פסל', וכל זה היה בכח ב'לך' (פסל לך), שגימטריה נ', רומז לני' שערי בינה שהוא עולם התשובה, היינו שבני ישראל באמת לא עלה על דעתם ח"ו לעבוד עבודה זרה, אלא שלא מיחו בערב רב, וזה היה כדי להורות תשובה לרבים, וזה מרומז ב'לך' – עולם התשובה.

לד ז הרב אליעזר פולאיס נר"ו. ונקח לא ונקח, א"א לפרש לנקות אינו מנקה, דא"כ אין כאן מדת רחמים, ופרש"י דר"ל שאינו מנקה העוון לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט, ובשם רבותינו ז"ל כתב מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים, וכן ת"א, וזהו שאנו אומרים בהזכרת י"ג מדות בתפלה רק ונקח ואין אומרים ונקח לא ונקח. א"ה. לעניין פשוטו של מקרא, אין ספק שפירושו שאינו מנקה, אע"פ שנושא עוון אינו מנקה. אלא שמניין שלוש עשרה המידות מסתיים במלה ונקח, ולכן נצרך להזכק.

לד לג הרב אליעזר פולאיס נר"ו. ויתן על פניו מסוה, ענין המסוה מבואר שהוא לכסות פניו, אבל שורש תיבת מסוה אינו מלשון כיסוי או הסתר, ואדרבה בדברי רש"י מבואר בהיפוך שהוא לשון הבטה, ולפי שהוא בגד הניתן במקום הבטה נקרא מסוה על שמו, וראב"ע פירש דמסוה הוא מלשון כסות כמו ונדם ענבים סותה בראשית מ"ט י"א, וכן תרגם יונתן סודרא, מיהו אין הכרח דמפרש דזה פי' תיבת מסוה כפי' ראב"ע, דיתכן נמי שמפרש כפרש"י, אלא שבארמי אין לבגד זה שם מיוחד ולכן תרגם סודרא סתם, ואונקלוס תרגם בית אפי פי' (בגד) הניתן על

הפנים, וגם בדבריו לא נתפרש אי ס"ל דמסוה פירושו בגד כדברי ראב"ע, אלא הוסיף לבאר על לשון המקרא שהוא בגד הניתן על הפנים, או מפרש כפרש"י שהוא לשון הבטה, ולכן נקרא בגד זה מסוה בלה"ק לפי שניתן במקום הבטה על הפנים, ובארמי נקרא בית אפי.

הפטרת כי-תשא מלכים

הרב גור-אריה צור נר"ו.

ביאור ההפטרה והקשרה לפרשה

לכאורה עיקר הקשרה של ההפטרה לפרשה הוא מלחמת אליהו בנביאי הבעל ועשיית דין ברשעים כשם שמושה רבנו עשה דין בעושי העגל. ואשר על כן יש לשאול מדוע תחילתה של ההפטרה הוא בעניין אחר לכאורה, בעניין הגשמים שנשבע אליהו לעוצרם ויהי ימים רבים ודבר יהוה אל אליהו בשנה השלישית לאמר לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה:

וכן יש לשאול על כל פנים, מדוע לא תסתיים ההפטרה בעשיית דין בנביאי הבעל כמובא בפסוק מ' שלאחר ההפטרה: ויאמר אליהו להם תפשו את נביאי הבעל איש אל ימלט מהם ותפשו ויורדו אליהו אל נחל קישון וישחטם שם:

ואם משום שאין מפסיקין בפסוק של פורענות, אפילו כנגד הרשעים, מדוע לא תמשיך ההפטרה עוד ששה פסוקים עד פסוק מ"ה בעניין שהתחילה בו, ויהיה נעוץ סופה בתחילתה, בעניין סיום עצירת הגשמים: ויהי עד פה ועד פה ותשמם התקדו עבים ורח ויהי גשם גדול וירכב אחאב וילך יזרעאלה: ואכן למנהג התימנים יש המאריכים לקרוא את ההפטרה עד כאן, אך הרוב אין נוהגין כן. ומכל מקום יש ליתן את הדעת מה עניין עצירת הגשמים לנביאי הבעל.

לכאורה בדרך הפשט היה מקום לומר כי עצירת הגשמים הם עונש על עבודה זרה כפי שמפורש בתורה במצוות קריאת שמע (דברים יא, טז-יז) השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם: וחיה אף-יהוה בכם ועצר את השמים וגו'. אלא שכאן אליהו הוא שנשבע על עצירת הגשמים, והקב"ה הוא שבא לבטלה, עוד לפני שנעשה הדין ברשעים, כי רבים רחמיו. ואף כי הסכים הקב"ה על ידו של אליהו בבחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים, מכל מקום נתחכם עמו שיהא אליהו עצמו מבקש לבטל את הגזירה.

וכפי שמבאר המלבי"ם בפרק הסמוך להפטרה בענין החייאת הילד של האשה הצרפית: (י"ב, ט"ז) ויתמדד על הילד שלש פעמים ויקרא אל יהוה ויאמר יהוה אלי תשב נא נפש הילד הזה על קרבו: וישמע יהוה בקול אליהו ותשב נפש הילד על קרבו ויחיה: מפרש המלבי"ם: דברי חז"ל ידוע שכאשר הוצרך למפתח של תחיה היה מוכרח להחזיר מפתח של גשמים, וע"פ דרכי הנה תחלה סתם אליהו כל צינורות השפע מהריק מטר וחיות, ולכן לא היה בכחו עד עתה להריק חיות על איזה דבר, אחר שבזה יפתח הצינור, אולם בעת החיה את הילד היה מוכרח לשוב מדרכו זה העוצר וסוגר בעד השפע, נהפך הוא כי הוצרך להוריד שפע חיות וחיים על הילד, ובזה נפתחו כל מקורות החיים אשר נסגרו ע"י עצירת הגשמים שמביאים חיים לעולם עכ"ל.

ועדיין יש ליתן את הדעת מה עניין סמיכות הגשמים לנס הורדת האש מן השמים על הפר שעל המזבח. וכן יש לבאר בניית המזבח ההרוס ונתינת מים עליו ועל סביבותיו עד שירדה אש מן השמים כמבואר בפסוק ותפל אש יהוה ותאכל את העלה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה: ומדוע תסתיים ההפטרה בקריאת האמונה פעמיים: יהוה הוא האלהים יהוה הוא האלהים.

ולעומקו של מקרא יש לומר כי המזבח ההרוס נמשל לשנים עשר שבטי ישראל שהרסום נביאי הבעל בלמדם אותם דרכי עבודה זרה. ועתה בא אליהו לתקן המזבח ההרוס ולבנות את בני ישראל מחדש, שיהיו שלימים לעבודת בוראם. ועניין דבר הפלא והנס שירדה אש מן השמים על המים שעל המזבח ושרפה הכל, הרי מבואר הדבר כי מים נמשלו לתורה ולחסד, שנאמר וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה (משלי לא, כו), ונאמר הוֹי כָּל צִמָּא לְכוּ לַמַּיִם (ישעיהו נה, א), והמים הם כוחו של השר מיכאל שבא מצד החסד. ונתינת המים על המזבח הנמשל לבני ישראל, הרי כח התורה והחסד שמכניע את כוחות הדין והגבורה שנמשלה לאש, להסירה מעל בני ישראל ולתתה על ראש הרשעים.

וַיֹּאמֶר מְלֹא אַרְבַּעָה כַּדִּים מַיִם וַיִּצְקוּ עַל הָעֵלָה וְעַל הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנֹ וַיִּשְׁנֹ וַיֹּאמֶר שְׁלֹשׁ וַיִּשְׁלֹשׁ: מפרש המלבי"ם: ויאמר מלאו ארבעה כדים מים הנה היה צריך להוריד שפע המטר מן המקור העליון, שידוע כי ארבע חיות נושאים את המרכבה העליונה והתחתונה שדרך שם תעבור השפע, ולנגדם מלא ארבעה כדים להוריד השפע מארבע כנפות הארץ העליונה שבעולם האצילות אל עולם הכסא, ויאמר שנו להריק השפע מארבעה נושאי הכסא אל עולם המלאכים, ויאמר שלשו להוריד המים מן ארבעה חיות שראה יחזקאל במרכבה התחתונה המלאכית אל האופנים שהוא העולם השפל. עכ"ל.

ולביאורו ייאמר, שעל ידי נתינת המים על המזבח פעל ישועות לא רק להוריד האש מלמעלה על העולה ולהסירה מעל ישראל, אלא אף להוריד שם גשמי מטר ברכה ונדבה ליתן סליחה ומחילה לישראל.

ובזה ינתן טעם לאמירת ה' הוא האלקים פעמיים בסיום ההפטרה, והוא כנגד מה שאלהו התפלל ואמר פעמיים ענני. ענני יהוה ענני וידעו העם הזה כי אתה יהוה האלהים ואתה הסבת את לבם אחרנית:

וכפירוש המלבי"ם: ענני באופן שידעו כולם כי ה' הוא האלהים, כי הגם ששיגו כי אתה אלהים ביניהם ואני עבדך, עדיין לא ידעו כי אלהי ישראל הוא הנמצא האחד מחויב המציאות שמהוה כל הוה ומקיים כל המציאות, כי יטעו שכוחו כח מקבל מן הסבה העליונה, ועז"א ענני באופן שידעו כי ה' הוא האלהים.

ולעומקו של מקרא יבואר בטעם דבריו, שלא יטעו לחשוב שכוחות הטבע הם לחוד וכוחות שמעל הטבע הם לחוד, אלא הכל אחד. ולכן אמר פעמיים ה' הוא האלקים. פעם אחת להדגיש כי ה' הוא האלקים, כלומר ה' שהוא מעל הטבע – הוא האלקים המתגלה בטבע, וכפי שאמרו הטבע גימטריא אלהים 86 הוא גימטריא של כו"ס, שנאמר בו פֹּסֵ יְשׁוּעוֹת אֲשָׁא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא (תהלים קטז, ג), והיינו ה' הוא האלקים.

ופעם שניה אמר ה' הוא האלקים, להדגיש כי ה' הוא האלקים. כלומר האלקים המסתתר בטבע הוא יהוה שמעל הטבע והכל אחד.

ועוד יש לומר שיש בזה רחמים ודין ליתן את של זה בזה ואת של זה בזה, ובאומרו ה' הוא האלקים הרי הוא כאומר רחום בדין, כרש"י על הפסוק בפרשת ואתחנן (גד, א) אֲדַעַי יְהוָה אֶתְּהָה הַחֲלוּת לְהַרְאוֹת אֶת-עַבְדְּךָ וְגו' רחום בדין.

ופירש שפתי חכמים בשתי לשונות. לשון אחת אֲדַעַי הוא דין, יְהוָה ככתיבתו שם רחמים, ובלשון השני באומרו יְהוָה בכתיבתו הוא רחמים, ובהיגויו על פי נקודותיו הוא אלקים שהוא דין. זה שאמר רחום בדין, וזה שאמרו לפני אליהו בהר הכרמל פעמיים ה' הוא האלהים.

ועוד יש לומר, שאמר פעמיים כי זו היתה טענתו ויגש אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הסעפים אם יהוה האלהים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו, וכוונתו בזה גם בצד הטומאה לא לחשוב שהבעל יש בו ממש וגם, להבדיל, בצד הקדושה לא לטעות לומר ה' לחוד ואלקים לחוד, אלא הכל אחד כאומר: אם יהוה האלהים לכו אחריו.

ואשר על כן, בזה מסתיימת ההפטרה שאמרו פעמיים ה' הוא האלקים. כי כל ענייניו של אליהו הנביא להביא את בני ישראל לזאת האמונה כי ה' הוא האלקים והכל אחד ואין עוד מלבדו. ובה הפטרה היא כעין המשך אחד לפרשת כי תשא, שמתוך "אם תשא חטאתם" מתקיים בהם "כי תשא את ראש בני ישראל" לשון נשיאות וחשיבות, ונשיאות הראש וחשיבותם של ישראל שמתבטלים לפניו כנאמר בהם בעומדם לפני אליהו בהר הכרמל: וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו יהוה הוא האלהים יהוה הוא האלהים.

תן לחכם ויחכם עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת info@maanelashon.org

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ©